

Dubravka Čengić

Povijesni arhiv Zagreb
Opatička 29
Zagreb

RAZVOJ UPRAVE GRADA ZAGREBA U RAZDOBLJU 1919–1945. GODINE

UDK 949.75 Zagreb "1919/1945"
352(497.5 Zagreb)"1919/1945"

Stručni članak

U ovom radu prikazan je razvoj uprave grada Zagreba u razdoblju 1919–1945. godine. Rad se nadovezuje na članak koji je tiskan u Arhivskom vjesniku, god. 34–35 (1991–1992), sv. 35–36, Zagreb 1991, str. 97–107. o istoj tematici, ali za razdoblje 1850–1918.

S ovim člankom bio bi prezentiran cjeloviti prikaz razvoja uprave grada Zagreba u razdoblju 1850–1945. godine, dakle u vremenu kada je Zagreb od malog feudalnog gradića izrastao u moderan europski grad, što je zapravo značilo oživotvorenje zaključka hrvatsko-slavonskog sabora od 7. ožujka 1557. godine, u kojem se po prvi put Zagreb spominje kao metropola Kraljevina Hrvatske i Slavonije.

I

Nakon 1918. godine, bez obzira na političke promjene, u upravi grada Zagreba ostali su i dalje na snazi oni propisi koji su vrijedili do toga vremena. Riječ je prije svega o Zakonu o općinama iz 1896. godine, o Statutu slob. i kralj. glavnoga grada Zagreba o uređenju gradske uprave iz 1896. godine i konačno o okružnici br. 129-Prs-1918. od 11. ožujka 1918. o novoj razdiobi poslova u gradskoj upravi, kada je ona podijeljena na 12 odsjeka.

Gradska je uprava za cijelo ovo vrijeme donosila mnoge odluke – okružnice, koje su išle u pravcu modernizacije i što bolje organizacije gradske uprave, a u

očekivanju donošenja novog jedinstvenog zakona o općinama. Zbog toga treba ovdje navesti samo one okružnice koje su bitno promijenile važeću razdiobu poslova iz 1918. godine.

Okružnicom br. 3189-Prs od 30. prosinca 1924. godine dokinuti su:

VII. Grobni – dodijeljen je VI. Odsjeku za socijalnu skrb i

IX. Školski – dodijeljen je IV. Upravnom odsjeku.

Okružnicom br. 1455-Prs-1926. od 8. listopada 1926. osnovan je Stambeni odsjek (umjesto Grobnog). No, već okružnicom br. 2326-Prs-1927. prestaje poslovanje VII. Stambenog odsjeka, koji je pridijeljen VI. Socijalnom odsjeku, a zatim već 1. listopada 1928. godine I. Gospodarskom odsjeku po okružnici br. 4039-Prs-1928.

Okružnicom br. 2773-Prs-1929. od 18. rujna 1929. provedena je reorganizacija Građevnog odsjeka, koji postaje Građevni odjel sa sljedećim odsjecima:

XII. Odsjek za ceste

XIII. Odsjek za vodogradnje i kanalizaciju

XIV. Odsjek za novogradnje općinskih zgrada

XV. Odsjek za uzdržavanje općinskih zgrada

XVI. Odsjek za građevno redarstvo

XVII. Odsjek za regulaciju grada

XVIII. Odsjek za izmjeru grada.

Još prije toga bila je donesena okružnica br. 1547-Prs-1929. od 29. svibnja 1929. kojom je osnovan Statistički ured gradski.

Okružnicom br. 476-Prs-1933. od 13. veljače 1933. osnovan je poseban ured Gradski ekonomat.

Zatim slijedi osnivanje Mjesnog odbora za odbranu grada Zagreba od napadaja iz zraka na temelju okružnice br. 2301-Prs-1935. od 25. lipnja 1935. Ubrzo nakon toga (1936) osniva se VII. Odsjek za tjelesni odgoj i za odbranu od napadaja iz zraka, a na temelju okružnice br. 706-Prs-1936. od 14. veljače 1936. godine.

Sve ove promjene gradska uprava je izvršavala zato što su se teritorij i broj stanovnika grada Zagreba neprestano širili i povećavali, poslovi gradske uprave su se također povećavali, pa je to zahtijevalo česte upravne promjene. Isto tako se ove promjene mogu tumačiti i time što je s organizacijske točke gledišta gradska uprava bila raskomadana, što je opet sve zajedno išlo na štetu općeg zajedničkog programa i plana te planske komunalne politike grada Zagreba.

Ovdje također treba upozoriti i na činjenicu da se u gradu Zagrebu redovito svakih deset godina popisivalo stanovništvo. Posljednji popis bio je onaj iz 1931. godine. Prema tom popisu grad je brojao 185 581 stanovnika, koji su stanovali u

12 669 kuća. Da bi se popis stanovnika grada Zagreba brzo i dobro obavio, grad je bio podijeljen na 30 orijentacijskih kotara i to:

I.	Gornji Grad
II.	Donji Grad
III.	Kaptol
IV.	Široki Brijeg
V.	Žaver
VI.	Mirogoj
VII.	Horvatovac
VIII.	Donja Laščina
IX.	Gornja Laščina
X.	Gorice
XI.	Maksimir
XII.	Borongaj
XIII.	Žitnjak
XIV.	Peščenica
XV.	Zavrtnica
XVI.	Sigečica
XVII.	Trnje
XVIII.	Vrbik
XIX.	Tratina
XX.	Trešnjevka
XXI.	Horvati
XXII.	Ciglenica
XXIII.	Vodovod
XXIV.	Gornja Ilica
XXV.	Sveti Duh
XXVI.	Vrhovec
XXVII.	Jelenovac
XXVIII.	Pantovčak
XXIX.	Prekrižje
XXX.	Tuškanac

Manje jedinice od kotara bile su ulice. Kotari nisu imali nikakve upravne funkcije, nego se tu samo radi o lakšem snalaženju u gradu Zagrebu. Da je to tako, potvrdu nalazimo u tome što su pojedine gradske službe, da bi mogle bolje raditi, dijelile grad na kotare za svoje potrebe. Tako je zdravstvena služba podijelila grad u četiri zdravstvena kotara, školstvo u devet, porezna služba u jedanaest kotara itd., a svima njima je osnovu činila gore navedena podjela na 30 orijentacijskih kotara.

II

Gradska uprava toga razdoblja počivala je na Zakonu o općinama donesenom 22. VIII. 1934. godine u kojem je u članku 1. navedeno da su gradske općine – gradovi – samoupravna tijela i pravne osobe po javnom i privatnom pravu. U članku 2. navode se gradovi koji spadaju pod ovaj zakon, a između ostalih tu je i grad Zagreb. Zakon navodi i organe gradske uprave, a to su gradsko vijeće i predsjednik gradske skupštine. Gradsko vijeće se sastoji od 72 vijećnika zato što je grad Zagreb imao više od 100 000 stanovnika. Gradsko vijeće donosi odluke na sjednicama, a odbori su zaduženi da pripremaju materijale za sjednice. Na čelu gradske općine je predsjednik, koji se bira na izborima zajedno s gradskim vijećem. Ovo vijeće ima i jednoga potpredsjednika. Predsjednik gradske općine je predsjednik grada u svim njegovim odnosima i poslovima. Službe gradskog predsjednika i potpredsjednika su počasne. Oni su zapravo izvršni organ gradskog vijeća i cijele gradske administracije odnosno gradskog poglavarstva.

Djelokrug rada obuhvaća sve poslove koji se tiču neposredno grada, a odnose se na njegove gospodarske, socijalne i kulturne interese. To se prije svega odnosi na upravljanje gradskom imovinom, brigom o komunalnim pitanjima grada (tramvaj, kanali, ceste, vodovod i sl.), brigom o starcima, djeci, humanitarnim ustanovama, zdravstvenim ustanovama, unapređenju gospodarstva, izgradnji škola, osnivanju knjižnica, davanju mišljenja o zakonskim prijedlozima za potrebe vlasti i dr. Državna upravna vlast obavlja nadzor nad poslovima gradske samouprave preko bana. Ona ima pravo u svako vrijeme pregledati poslove gradske uprave i tražiti dodatna obrazloženja.

Gradovi trebaju primjereno ovom zakonu donijeti za svoja područja opće obvezne statute, mjesne uredbe ili pravilnike.

Uprava grada Zagreba odlučila je da na osnovi Statuta grada Zagreba iz 1896. i Zakona o općinama iz 1934. godine redigira postojeće zakonske propise grada, pa je 1938. godine donesen novi Statut o uređenju gradske uprave.

Statut ima 100 članaka i podijeljen je na nekoliko dijelova:

I. dio: Obćenite ustanove

II. dio: A. Gradsko zastupstvo

B. Stalni odbori

III. dio: A. Ustroj gradskog poglavarstva

B. Djelokrug gradskog poglavarstva.

Ovaj statut u prvom članku spominje teritorij grada Zagreba što ga čine isti oni dijelovi od kojih je grad i prije bio sastavljen. Točnije, taj dio glasi: "Upravna vlast gradske općine slobodnoga i kraljevskoga glavnoga grada Zagreba proteže se na

sveukupno sadašnje njegovo zemljište; sastojine su mu nekadanji slob. i kr. glavni grad Zagreb i nekadanje občine Kaptol, Nova Ves, Vlaška ulica i Horvati (sa selom Trnjem) u smislu prev. carskoga patenta od 7. rujna 1850. Granice celoga toga zemljišnoga obsega naznačene su u katastralnim mapama."¹

U međuvremenu, gradu Zagrebu su pripojeni veliki dijelovi Sesveta, cijela porezna općina Laščina i veliki dio porezne općine Resnik, kao i nova porezna općina Žitnjak, koje sada sve skupa čine gradsko područje jedne katastarske općine – grad Zagreb.

Nadalje se u Statutu navodi da se grad Zagreb služi svojim pečatom i zastavom, ali uz obvezu da se mora služiti i državnim grbom. Navedeno je to u članku 6: "Slobodni i kralj. glavni grad Zagreb služi se na uredovnom pečatu svojim vlastitim grbom koji je sastavljen ovako: štit je modre boje, u kom se vidi na zelenom briegu srebrni grad sa tri kule, praćen desno od rastućeg srebrnog mjeseca, lievo od šesterotrake zlatne zvijezde. Zastava slob. i kralj. glavnoga grada Zagreba jest modre boje kao i štit gradskog grba, kako je taj grb ustanovljen zaključkom skupštine od 3. kolovoza 1896. članak 254., odobrenim otpisom visoke zemaljske vlade od 3. listopada 1896. br.47.877 te ima s obje strane gradski grb bez štita i srebrnog mjeseca, lievo od šesterotrake zlatne zvijezde."²

Ovdje treba pripomenuti da prema članku 10. Zakona o gradskim općinama iz 1934, svaki grad mora upotrebljavati pečat na kome će u sredini biti državni grb, a unaokolo ime grada i nadležstva – gradskog poglavarstva. U smislu ove zakonske odredbe okrugli pečat, koji se stavlja na uobičajeno mjesto pored potpisa na spisu, mora imati državni grb. Međutim, kako upotreba starih gradskih grbova nije izrije-kom zabranjena, može se gradski grb upotrebljavati pored državnog i to na zaglavlju spisa, na gradskim zgradama, kolima, službenim odijelima i drugim gradskim pre-dmetima.

Svi poslovi gradskog zastupstva rješavaju se na skupštinama koje mogu biti redovite, izvanredne, javne ili tajne. Rasprave i zaključci su valjani ako zasjedanju prisustvuje natpolovična većina zastupnika (to je 26 zastupnika). Skupštini predsjedava gradški načelnik, a ako je on spriječen, tada gradski podnačelnik. O sjednicama se vodi zapisnik, koji se kasnije tiska. Da bi zaključak o kojem se glasuje bio valjan, treba za isti glasovati natpolovična većina prisutnih zastupnika. Glasuje se ustajanjem za "da" i sjedenjem za "ne", a tajno se glasuje s glasovnicama ili balotažom i to kod izbora te kad se glasuje o osobama. Gradsko zastupstvo raspravlja i odlučuje o brojnim pitanjima kao što su gradski proračun, gradska poslovna

¹ Statut slob. i kralj. glavnoga grada Zagreba o uredjenju gradske uprave. Zagreb 1938, str. 35.

² Isto, str. 39–40.

izvješća, pitanje granica između grada i susjednih općina, pripojenje općina gradu, pitanje raspodjele proračunskih viškova, sistematizacija službeničkih mjesta, plaće, mirovine, disciplinska odgovornost gradskih službenika i činovnika, izbor članova odbora i dr.

Stalne odbore osniva gradsko zastupstvo sa zadatkom da oni pripreme materijale o pojedinim pitanjima za gradsku skupštinu. Među stalne odbore ubrajamo: samoupravni, pravni, socijalni, financijski, stambeni, građevno-regulatorni, ekonomski, revizionarni, klaonički, zoološki, Odbor za gradska poduzeća, Nadzorni odbor za gradska poduzeća, personalni, tržišni, vatrogasni, kulturno-prosvjetni, Odbor za gradski teritorij, turistički, stipendijalni, Odbor za javne nasade i Odbor za tjelesni odgoj. Članove odbora bira gradska skupština i njihov se broj kreće od 3 do 20 članova. Mandat članova odbora traje toliko dugo koliko i zastupnički mandat člana. Odbor ima na čelu pročelnika, njegovog zamjenika i izvjestitelja. Odluke su valjane ako je pri njihovu donošenju prisutna polovica članova odbora. Dalje se u Statutu navode poslovi koje odbori obavljaju, a koji svakako ovise o vrsti odbora. Zaključci odbora proglašavaju se na sljedećoj skupštini gradskog zastupstva, gdje mogu biti prihvaćeni, poslani na daljnju doradu ili odbijeni. Ovdje također treba spomenuti da gradska skupština može osnivati i odbore ad hoc. To su odbori koji se osnivaju radi rješavanja pojedinog pitanja, pa kada je to obavljeno, odbor se raspušta. Način rada ovih odbora jednak je radu stalnih odbora.

Gradsko poglavarstvo sastoji se od gradskog načelnika, gradskog potpredsjednika i potrebitog broja perovodnog, strukovnog i pomoćnog osoblja. Gradski načelnik stoji na čelu gradskog poglavarstva. Djelokrug gradskog poglavarstva obuhvaća unutrašnje poslove općine i poslove javne uprave. Poslove javne uprave obavlja gradsko poglavarstvo bez utjecaja gradskog zastupstva i pod odgovornošću gradskog načelnika, a u skladu s člankom 88. Zakona o gradskim općinama.

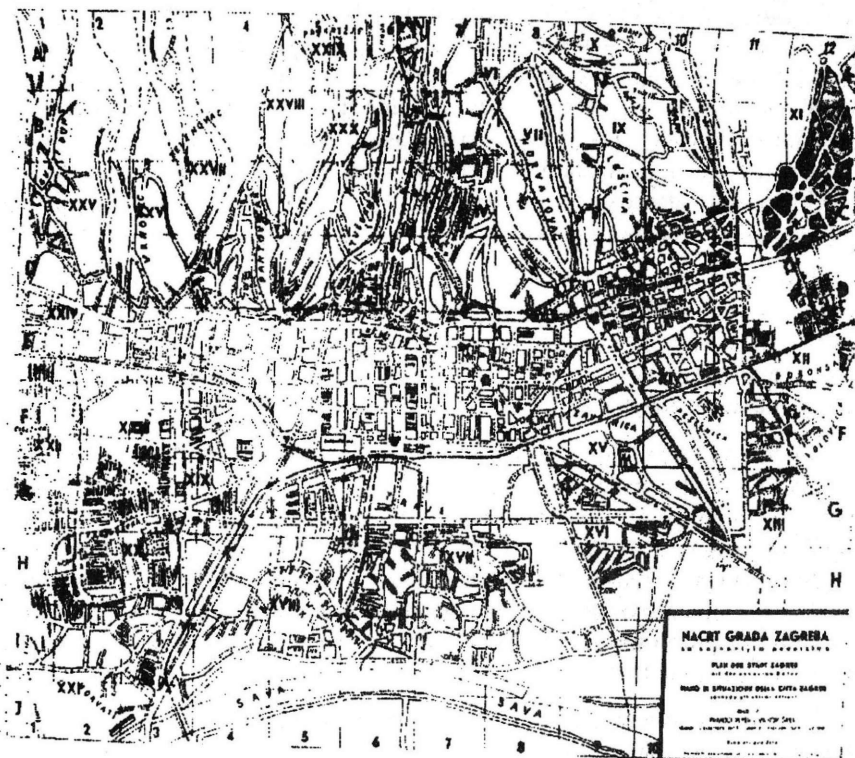
Unutrašnje poslove općine gradsko poglavarstvo obavlja u suradnji i pod kontrolom gradskog zastupstva kao njegovog upravnog i izvršnog organa.

Gradsko poglavarstvo sastavlja svake godine redovito godišnje izvješće, koje preko gradskog načelnika upućuje na usvajanje gradskom zastupstvu. Isto tako, ono izrađuje i gradski proračun za sljedeću godinu. Obveza je gradskog poglavarstva čuvanje gradske imovine, kao i redovit (barem 2 puta godišnje) pregled gradske blagajne.

Stvarna reorganizacija gradske uprave na osnovi Zakona o gradskim općinama i novog Statuta obavljena je 1939. godine, kada je gradska uprava podijeljena na predsjedništvo i 23 referade, što odjele, što odsjeke. (Vidi prilog A)

III

U razdoblju 1941–1945. godine, tj. u vrijeme Nezavisne Države Hrvatske, država je bila podijeljena na 22 velike župe, 141 kotar, 31 gradsku općinu (gradsko poglavarstvo), 1006 općina i "1 Glavni grad", a to zapravo znači da je grad Zagreb bio izuzet iz te podjele, imao je status samoupravnog grada i bio je podijeljen i dalje na 30 orijentacijskih kotara (vidi kartu u prilogu).³

Uz to je i kotar Zagreb koji je bio sastavljen od sljedećih općina: Brdovec, Brezovica, Kustošija, Markuševac, Pušća, Remete, Sesvete, Stenjevec, Stupnik, Sveta Klara, Šestine, Vrapče, Zaprešić.

³ Povijesni arhiv Zagreb, Kartografska zbirka, Nacrt grada Zagreba sa najnovijim podacima. Zagreb 1942, sign. 2674-I A/11.

Uspostavom Nezavisne Države Hrvatske nisu učinjene nikakve bitne izmjene u sustavu gradske uprave. Najvažnija promjena bila je u tome što je bilo ukinuto gradsko zastupstvo kao predstavničko tijelo, a načelnik grada Zagreba dobio je mimo postojećih zakona pravo da može donositi sve odluke koje spadaju u nadležnost gradskog zastupstva. Ipak je ovoj naredbi izdanoj 11. travnja 1941. dano privremeno značenje, tako dugo dok se ne donese zakon o hrvatskim gradovima. Ovaj zakon nije nikada donesen. Jedino je 24. svibnja 1941. donesena zakonska odredba o izmjenama i dopunama Zakona o gradskim općinama (od 22. srpnja 1943). Te su se izmjene odnosile na zavičajnost, postavljanje podnačelnika, prava gradskog načelnika, disciplinski postupak protiv gradskih službenika i dr. Ovakvo stanje ostalo je sve do donošenja Odredbe o prijedlogu za imenovanje načelnika, donaćelnika i gradskih zastupnika slobodnog i kraljevskog glavnog grada Zagreba br. 1470 – D.V. – 1944. 22. srpnja. Prema toj odredbi bila je obveza da se u roku od 30 dana imenuju novi gradski načelnik, donaćelnik i zastupnici gradskog zastupstva. Ovdje treba spomenuti da je ovako izabrano gradsko zastupstvo održalo do kraja rata samo tri sjednice.

U ovom razdoblju znatno su se povećali poslovi gradskog poglavarstva i to zbog prilika u svijetu i naglog priljeva pučanstva u grad, a i zakonodavna djelatnost države bila je vrlo živa, pa je i to razlog povećanju djelokruga poslovanja gradskog poglavarstva. Ipak su se i dalje ti poslovi odvijali s jednakim brojem činovnika, a ponekad i s manjim, jer su neki bili angažirani u vojsci.

Zbog svega toga bilo je potrebno što prije reorganizirati gradsku upravu odnosno gradsko poglavarstvo. To je učinjeno i provedeno okružnicom br. 9400-Prs-1941. o razdiobi poslova unutar gradskog poglavarstva – promjene. Okružnica je stupila na snagu 15. kolovoza 1941. godine. Od tada je prestala valjanost svih okružnica, uputa i odredaba o gradskoj upravi, a posebno onih koje su u suprotnosti s ovom posljednjom okružnicom. Po njoj je gradska uprava podijeljena na ravnateljstvo gradskog poglavarstva, odjele gradskog poglavarstva i odsjeke gradskog poglavarstva. (Vidi prilog B)

U sastav ravnateljstva ulaze sljedeći odsjeci: Opći odsjek, Pravni odsjek, Osobni odsjek i Brojiteni odsjek.

Opći odsjek ravnateljstva gradskog poglavarstva je neposredni ured gradskog načelnika i podnačelnika te ravnatelja magistrata u obavljanju svih njihovih poslova. Ovamo naročito spada tajništvo gradskog načelnika, nadzorniština služba, te referada za pritužbe. U djelokrug poslova općeg odsjeka ulaze: poslovi oko reprezentacije i nagrada, primanje i raspoređivanje svih podnesaka upućenih gradskom načelniku, podnačelniku ili ravnatelju magistrata, davanje vijesti za javnost, organizacija službe gradskog poglavarstva, podjela poslova, određivanje službovnog radnog vremena, vodstvo i stalan nadzor nad uredima i zakonitim poslovanjem svih radnih jedinica

gradskog poglavarstva te gradskih poduzeća i ustanova, predlaganje periodičnih poslovnih izvješća, prikupljanje podataka za sastavljanje godišnjih izvještaja o cjelokupnom poslovanju gradske općine i gradskog poglavarstva, odabir uredskih prostorija, upotreba osobnih automobila gradske općine, izdavanje ulaznica za gradsku ložu u Hrvatskom državnom kazalištu, nadzor nad poslovanjem pomoćnih ureda gradske općine, imenovanje ulica i trgova, izdavanje ovjerenih prijepisa iz zapisnika sjednica bivšeg gradskog zastupstva i njegovih odbora i drugi tome slični poslovi.

U sastavu općeg odsjeka nalazio se i Gradski putničarski ured, koji je obavljao sve poslove prijašnjeg Odsjeka za turizam. To su poslovi na unapređenju turizma, pripremanju i izdavanju publikacija, plakata i oglasa u svrhu propagiranja grada Zagreba u zemlji i inozemstvu, uljepšavanje grada u svečanim zgodama, poslovi dočeka i primanja stranaca i dr.

Pomoćni uredi, u koje spadaju glavni registar, otpравништво, dostavni ured i arhiv, zadržavaju svoj dosadašnji djelokrug i za te se urede izrađuju posebni statuti, pravilnici, kućni redovi i sl., ali ovi u najvećoj mjeri ulaze u sklop propisa o organizaciji gradske uprave.

Ekonomat gradskog poglavarstva ustrojava se kao novi ured. On preuzima sve one poslove koje je obavljao gradski ekonomat u okviru pomoćnih ureda, a za poslove suradnje i opskrbe radnih jedinica poglavarstva pisarničkim i ostalim potrepštinama, kao i za nadzor potroška tih predmeta, sastavit će se i izdati novi pravilnik. Kao dio ravnateljstva gradskog poglavarstva ističe se Pravni odsjek, koji je obavljao poslove izrade statuta o uređenju gradske uprave, zatim poslove na proglašenju gradskih općih propisa, vođenje zbirke tih propisa, vođenje pravne knjižnice, zastupanje gradske općine u upravno-sudskim postupcima kao i rješavanje svih pravnih pitanja i poslova koji ne spadaju u nadležnost drugih radnih jedinica. U sastav toga odsjeka ulazili su Sirotinjsko povjerenstvo i Mjesni sud, koji su smatrani posebnim i samostalnim tijelima u okviru zakonskih propisa, a u sklopu gradske uprave radne jedinice toliko, koliko su u pogledu osobnih i materijalnih potreba službe spadali u taj odsjek, dok su u obavljanju svoga djelokruga, a napose sudskih funkcija, imali zakonom propisanu samostalnost.

Osobni odsjek je u svome djelokrugu imao izradbe i promjene statuta za gradske službenike, sve poslove vezane uz osobne odnose (personalije), raspoređivanje službenika po jedinicama gradske uprave i gradskim poduzećima, poslove oko određivanja predujmova, nagrada, pomoći putnih i povjerenstvenih troškova, postupke oko polaganja stručnih ispita, kao i discipline poslove vezane za gradske službenike i radnike gradskih poduzeća.

Godine 1929. pri gradskoj upravi osnovan je Statistički ured gradski, koji je sada postao poseban odsjek u sastavu ravnateljstva gradskog poglavarstva pod nazivom Brojtitbeni odsjek. Ovaj obavlja sve one poslove, koji su do tada bili u

djelokrugu gradskog statističkog ureda, a to su: sustavno prikupljanje i obrađivanje statističke građe iz svih grana gradske uprave i javnog života sa svrhom da u svako vrijeme pruža preglednu sliku svega ekonomskog, financijskog, privrednog, građevnog, socijalnog, zdravstvenog i uopće kulturnog stanja i života u gradu Zagrebu. Na takav se način stvarala solidna osnova za rješavanje svih pitanja oko unapređenja i modernog razvoja gradske općine u svakom pogledu.

Posebna radna jedinica, neposredno podređena gradskom načelniku, postao je Nadzorni odsjek. Pod njegov nadzor potpadaju ravnateljstvo gradskog poglavarstva, svi odjeli, odsjeci, zavodi, ustanove i poduzeća gradske općine. U njegov djelokrug spada sveukupna nadzorna služba, a to se prije svega odnosi na nadzor nad izvršenjem gradskog proračuna, izdataka i primitaka, svestrano ispitivanje završnih računa, vođenje očevidnosti i nadzora nad blagajničkim poslovanjem, obavljanje redovitih godišnjih kao i izvanrednih pregleda blagajne u ime gradskog načelnika i drugo.

Poglavar Nadzornog odsjeka ovlašten je za neposredno izvješćivanje gradskog načelnika o svim poslovima iz svoga djelokruga, dok ravnatelja magistrata, kao najvišeg nadzornog organa iz redova službenika unutar gradskog poglavarstva i gradskih poduzeća, o tome naknadno izvješćuje.

U sastav Upravnog odjela ulaze: Upravni odsjek, Politički odsjek, Prosvjetni odsjek, Vojni odsjek i Živinarski odsjek.

Unutar Upravnog odsjeka djeluje Ured za podjeljivanje potpora porodicama vojnih obveznika, koji je počeo raditi 13. listopada 1939. godine. U nadležnost ovoga ureda spadaju svi poslovi prema Uredbi o potporama porodicama osoba pozvanih na vojnu dužnost od 5. listopada M.s. br. 1237, a to su prije svega poslovi vezani uz dodjelu potpora članovima uže obitelji onih osoba koje su hranitelji, a pozvani su na obavljanje vojne dužnosti.

Unutar Prosvjetnog odsjeka djeluje kao posebna samostalna referada Školsko nadzorništvo.

Živinarskom odsjeku dodaju se poslovi gradske klaonice i nadzor nad njom, poslovi zatvorenog stočnog tržišta te poslovi ureda za izdavanje stočnih putovnica. Zato unutar ovog odsjeka djeluju kao samostalne referade: klaonica, zatvoreno stočno tržište, ured za izdavanje stočnih putovnica, živodernica i zvjerinjak.

Drugi odjel u ovoj razdiobi poslova bio je Upravno-gospodarski odjel u koji ulaze: Odsjek za obrt, veleobrt i trgovinu, Tržni odsjek, Opskrbni odsjek, Odsjek za radno pravo i Stambeni ured.

U sastavu tržnog odsjeka su gradska aprovizacija, tržnice i tržišta, sajmišta i laboratorij za ispitivanje živežnih namirnica.

U sastav odsjeka za radno pravo ulaze: Izabrani odbor odnosno Sud dobrih ljudi.

Treći je Građevni odjel u čiji sastav ulaze: Odsjek za regulaciju grada, Odsjek za izmjeru grada, Odsjek za parcelaciju i komasaciju, Odsjek za ceste i vodogradnje, Odsjek za općinske zgrade, Odsjek za narodnu zaštitu i vatrogastvo, Odsjek za posebničke zgrade i procjene, te građevno-pravni odsjek (građevno redarstvo). Od svih tih odsjeka kao novi se utemeljuje Odsjek za parcelaciju i komasaciju, koji obnaša sljedeće poslove: poslovi stručne suradnje u predmetima parcelacije zemljišta u gradilišta te proglašavanje zemljišta u užem i širem građevnom području u gradilišta, poslovi stručne suradnje oko aproprijacije, izvlastbe i komasacije zemljišta po građevnim propisima te oko ispravaka granica i davanje mišljenja prigodom kupnje ili prodaje zemljišta za gradsku općinu u sporazumu s Odsjekom za regulaciju grada, kao i druge poslove.

Unutar odsjeka za narodnu zaštitu i vatrogastvo djelovala je kao samostalna jedinica Škola za narodnu zaštitu koja je počela raditi 27. veljače 1938. godine.

Kao novi odsjek unutar ovoga odjela osnovan je Građevno-pravni odsjek odnosno građevno redarstvo. Poslovi koji su tom odsjeku dodijeljeni su sljedeći: izrada građevno-pravnih propisa uz stručnu suradnju svih odsjeka građevnog odjela, davanje pravnih mišljenja u građevno-pravnim predmetima, izdavanje građevnih i uporabnih dozvola za javne i privatne građevine, postupak i propisi radi sigurnosti od požara, primjena propisa o bujicama, cestovno redarstvo (pravna strana), vođenje knjiga građevno-pravnih obveza i zbirka isprava uz ove knjige. Zato unutar toga odsjeka djeluje Ured knjiga građevno-pravnih obveza.

U sastav Društveno-zdravstvenog odjela kao IV. odjela gradske uprave ulaze društveni i zdravstveni odsjek.

U društveni odsjek kao posebne jedinice ulaze: središnja kuhinja, dječji ambulatorij, dječje oporavište, dječje uzgajalište, dom staraca, dom za djecu i majke, groblja, mirovni dom, radnička prenoćišta, savjetovanište za trudnice, majke i dojenčad, šegrtski dom.

U sastavu zdravstvenog odsjeka posebne su jedinice: ambulanta za noćnu i blagdansku službu, školski ambulatorij, ambulanta za kožne i spolne bolesti, zdravstveni muzej, raskužni zavod, zarazna bolnica i zdravstvene stanice i ambulante.

Unutar društveno-zdravstvenog odjela osniva se i odjeljak gradskog računovodstva, koji će samostalno obavljati sve poslove gradskog računovodstva u vezi s djelokrugom ovoga odjela, a po uputama i pod nadzorom poglavara gradskog računovodstva. Ovaj Odjeljak je zapravo sastavni dio gradskog računovodstva, ali je u disciplinarnom pogledu obavljanja službe podređen neposredno pročelniku društveno-zdravstvenog odjela.

Financijalno-gospodarski odjel sačinjavaju: proračunski odsjek, odsjek za gradsku imovinu, odsjek za gradska poduzeća, odsjek za poljodjelsko gospodarstvo,

porezni odsjek, potrošarinski odsjek, računovodstvo i glavna gradska blagajna. Unutar odsjeka za gradsku imovinu nalazi se i Uprava gradskih šuma s pilanom na Bliznecu. Upravitelj gradskih šuma ujedno je i izvjestitelj ovoga poglavarstva za sve poslove uprave i vodi poslove prema propisima o šumama i lovu. Nadalje, on izvješćuje poglavara Odsjeka za gradsku imovinu o svim predmetima iz samoupravnog djelokruga kako u stručnom tako i u gospodarskom pogledu.

Odsjek za gradska poduzeća osnovan je kao novi odsjek. Njemu pripadaju poslovi pregledavanja i neposredne suradnje s ravnateljima gradskih poduzeća u svim predmetima koji se po propisima Pravila za gradska poduzeća predlažu na usvajanje plenumu gradskog zastupstva, Odboru za gradska poduzeća, upravnom odboru i gradskom načelniku. Ovaj odsjek obavlja nadzor nad gradskim poduzećima, podnosi izvješće o poslovanju, kao i o mogućnostima rješavanja problema vezanih uz isto. Unutar toga odsjeka posebne su jedinice: Munjara, Plinara, Uspinjača, Vodovod i Ciglana.

U Odsjeku za poljodjelstvo samostalne su jedinice: ekonomija, vrtlarija, rasadnici, javni nasadi i odvoz smeća.

U potrošarinskom odsjeku samostalne jedinice su mitnice i mosne vage.

Obavljanje poslova cjelokupnog djelokruga gradskog poglavarstva povjereno je poglavarima odsjeka, pročelnicima odjela i ravnatelju magistrata. Svi oni obavljaju poslove gradskog poglavarstva i gradskih poduzeća, o kojima izvješćuju ili ravnatelja izravno ili gradsku skupštinu.

Ova razdioba poslova uz neke manje izmjene ostala je na snazi do kraja rata tj. do 1945. godine.

Izvori:

1. Izvještaj gradskog poglavarstva o sveopćoj upravi slobodnog i kraljevskog glavnog grada Zagreba, Zagreb 1919–1925.
2. Zapisnici sjednica gradskog zastupstva 1919–1945.
3. Statut grada Zagreba iz 1938, Zagreb 1938.
4. Gradsko poglavarstvo Zagreb. Zbirka okružnica 1919–1945.
5. Gradsko poglavarstvo Zagreb. Predsjednički i opći spisi 1919–1945.
6. Zbirka zakona i uredaba, Zagreb 1919–1941.
7. Zbirka zakona, uredaba i naredaba Nezavisne Države Hrvatske I–XXX, Zagreb 1941–1945.

Literatura:

1. Ivan Beuc, Povijest institucija državne vlasti u Hrvatskoj (1527–1945), Zagreb 1945.

2. Rudolf Horvat, Prošlost grada Zagreba, Zagreb 1943.
3. Gjuro Szabo, Stari Zagreb, Zagreb 1941.
4. Naša domovina I–II, Zagreb 1943.
5. Zbornik: Gradski vjesnik 1930–1933, Zagreb.
6. Narodne Novine 1919–1945, Zagreb.
7. Zagreb 1934. Izdanje Društva Zagrepčana, knj. 1, Zagreb 1934.
8. Stjepan Srkulj, Zagreb u prošlosti i sadašnjosti 1093–1928, Zagreb 1928.

SHEMATSKI PRIKAZ RAZVOJA GRADSKJE UPRAVE U RAZDOBLJU 1918–1945.

A) ORGANIZACIJSKA STRUKTURA GRADSKOG POGLAVARSTVA 1939. GODINE:

PREDSJEDNIŠTVO

ODSJEK ZA GRADSKU IMOVINU – I

FINANCIJSKI ODJEL

PREDSTOJNIŠTVO ODJELA

PRORAČUNSKI ODJEL – II A

POREZNI ODSJEK – II B

POTROŠARINSKI ODSJEK – II C

RAČUNOVODSTVO

GRADSKA BLAGAJNA

OBRTNI ODSJEK – III A

OBRTNI ODSJEK – III B

UPRAVNI ODSJEK – IV

VOJNI ODSJEK – V

SOCIJALNI ODSJEK – VI

ODSJEK ZA TJELESNI ODGOJ – VII A

ODSJEK ZA CIVILNU ZAŠTITU – VII B

ZDRAVSTVENI ODSJEK – VIII

PROSVJETNI ODSJEK – IX

TRŽNI ODSJEK – X

POLITIČKI ODSJEK – XI

GRAĐEVNI ODJEL

ODSJEK ZA CESTE – XII

ODSJEK ZA KANALIZACIJU – XIII

ODSJEK ZA OPĆINSKE ZGRADE – XIV

ODSJEK ZA GRAĐEVNO GOSPODARSTVO – XV
ODSJEK ZA GRAĐEVNO REDARSTVO – XVI
ODSJEK ZA REGULACIJU GRADA – XVII
ODSJEK ZA IZMJERU GRADA – XVIII
ODSJEK ZA GRADSKO GOSPODARSTVO – XIX
ODSJEK ZA TURIZAM – XX
ODSJEK ZA PRAVNA PITANJA – XXI
VETERINARSKI ODSJEK – XXII
KONTROLNI ODSJEK – XXIII
STARATELJSKO POVJERENSTVO
MJESNI SUD
URED ZA PODJELJIVANJE POTPORA PORODICAMA VOJNIH
OBVEZNIKA

**B) ORGANIZACIJSKA STRUKTURA GRADSKOG
POGLAVARSTVA 1941. GODINE:**

GRADSKI NAČELNIK
RAVNATELJSTVO GRADSKOG
POGLAVARSTVA

NADZORNI ODSJEK

1. OPĆI ODSJEK
Tajništvo gradskog načelnika
Nadzorništvo službe
Referada za pritužbe

neposredno podređen
gradskom načelniku

a) Gradski putničarski ured
b) Pomoćni ured
c) Ekonomat

2. PRAVNI ODSJEK
a) Sirotinjsko povjerenstvo sa Sirotinjskom blagajnom
b) Mjesni sud

3. OSOBNI ODSJEK
4. BROJIDBENI ODSJEK

I. UPRAVNI ODJEL

I/1 UPRAVNI ODSJEK
a) Ured za pomoć obiteljima vojnih obveznika
I/2 POLITIČKI ODSJEK

I/3 PROSVJETNI ODSJEK

- a) Javna knjižnica
- b) Muzej
- c) Umjetnine
- d) Gliptoteka

Školsko nadzorništvo

- a) Pučke škole

I/4 VOJNI ODSJEK

I/5 ŽIVINARSKI ODSJEK

- a) Klaonica
- b) Zatvoreno stočno tržište
- c) Ured za izdavanje marvinskih putovnica
- d) Živodernica
- e) Zvjerinjak

II. UPRAVNO-GOSPODARSKI ODJEL

II/1 ODSJEK ZA OBRT, VELEOBRT I TRGOVINU

II/2 TRŽNI ODSJEK

- a) Gradska aprovizacija
- b) Tržišta i tvornice
- c) Sajmište
- d) Laboratorij za ispitivanje živežnih namirnica

II/3 OPSKRBNI ODSJEK

II/4 ODSJEK ZA RADNO PRAVO SA SUDOM DOBRIH LJUDI

II/Stu STAMBENI URED

III. GRAĐEVNI ODJEL

III/1 ODSJEK ZA REGULACIJU

III/2 ODSJEK ZA IZMJERU

III/3 ODSJEK ZA REGULACIJU I KOMASACIJU

III/4 ODSJEK ZA CESTE I VODOGRADNJE

III/5 ODSJEK ZA OPĆINSKE ZGRADE

- a) Savsko kupalište
- b) Parna kupališta
- c) Majur

III/6 ODSJEK ZA NARODNU ZAŠTITU I VATROGASTVO

- a) Škola za narodnu zaštitu

III/7 ODSJEK ZA POSEBNIČKE ZGRADE I PROCJENE

III/8 GRAĐEVNO-PRAVNI ODSJEK

- a) Ured knjiga građevno-pravnih obveza

IV. DRUŠTVENO-ZDRAVSTVENI ODJEL

IV/1 DRUŠTVENI ODSJEK

- a) Središnja kuhinja
- b) Dječji ambulatorij
- c) Dječje oporavilište
- d) Dječje sabiralište
- e) Dječja skloništa
- f) Dječje uzgajalište
- g) Dom staraca
- h) Dom za djecu i majke
- i) Groblja
- j) Mirovni dom
- k) Radničko prenoćište
- l) Savjetovalište za trudnice, majke i dojenčad
- m) Šegrtski dom

IV/2 ZDRAVSTVENI ODSJEK

- a) Ambulanta za noćnu i blagdansku službu
- b) Školski ambulatorij
- c) Ambulatorij za kožne i spolne bolesti
- d) Zdravstveni muzej
- e) Raskužni zavod
- f) Zarazna bolnica
- g) Zdravstvene stanice i ambulante

V. FINANCIJALNO-GOSPODARSKI ODSJEK

V/1 PRORAČUNSKI ODSJEK

V/2 ODSJEK ZA GRADSKU IMOVINU

V/3 ODSJEK ZA GRADSKA PODUZEĆA

- a) Munjara
- b) Plinara
- c) Uspinjača
- d) Vodovod
- e) Ciglana

V/4 ODSJEK ZA POLJODJELSKO GOSPODARSTVO

- a) Ekonomija

- b) Vrtlarija
 - c) Rasadnici
 - d) Javni nasadi
 - e) Odvoz smeća
- V/5 POREZNI ODSJEK
- V/6 POTROŠARINSKI ODSJEK
- a) Mitnice i mosne vage

RAČUNOVODSTVO

GLAVNA GRADSKA BLAGAJNA

C. NAČELNICI GRADA ZAGREBA U RAZDOBLJU 1919–1945.

1. STJEPAN SRKULJ	1917–1919.
2. VJEKOSLAV HEINZEL	1920–1928.
3. STJEPAN SRKULJ	1928–1932.
4. ARTUR MAVHNIK	1932.*
5. IVO KRBEK	1932–1934.
6. RUDOLF ERBER	1934–1936.
7. TEODOR KAUFMANN	1936–1937.**
8. TEODOR PEIČIĆ	1937–1939.
9. MATO VENE STARČEVIĆ	1940–1941.
10. IVAN WERNER	1941–1944.
11. EUGEN STAREŠINIĆ	1944–1945.

Zusammenfassung

ENTWICKLUNG DER STADTVERTWALTUNG VON ZAGREB IN DER ZEIT VON 1919 BIS 1945

In dieser Arbeit ist die Entwicklung der Stadtverwaltung von Zagreb in der Zeitspanne zwischen 1919 und 1945 geschildert worden. Die Arbeit knüpft an den in "Arhivski vjesnik" 34–35, Zagreb 1992, S. 97–107, veröffentlichten Artikel über dieselbe Thematik, jedoch für den Zeitraum 1850–1918 an. Auf diese Weise wurde die vollständige Entwicklung der Stadtverwaltung von Zagreb in der Zeit vom

* Kao vršitelj dužnosti od travnja do srpnja 1932. godine.

** Kao potpredsjednik od 15. srpnja 1936. do 31. ožujka 1937. godine.

1850–1945 präsentiert, also in einer Zeit, als Zagreb aus einem kleinen feudalen Städtchen in eine moderne europäische Stadt hervorgewachsen ist. Dies bedeutete eigentlich die Verwirklichung der Beschlüsse der kroatisch-slawnischen Volksversammlung aus 1557 (7. März), als Zagreb zum ersten Mal als die Metropole des Königiums Kroatiens und Slawniens erwähnt wurde.